

# Primerjalna književnost v 20. stoletju

Simpozij ob Ocvirkovi stoletnici, Ljubljana, 20.–21. september 2007

Darko Dolinar

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Novi trg 5, SI-1000 Ljubljana  
Darko.Dolinar@zrc-sazu.si

Stota obletnica rojstva Antona Ocvirka (1907–1980), utemeljitelja primerjalne književnosti na Slovenskem kot samostojne znanstvene in univerzitetne discipline, zbuja v naši strokovni in kulturni javnosti presenetljivo veliko odmevov, ki se vrstijo z večjimi ali manjšimi presledki že od prve tovrstne prireditve, posvetovanja primorskih slavistov pred dvema letoma; seveda jih je bilo največ prav letos. Mednje sodi tudi simpozij, ki ga je organiziral Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU v sodelovanju z Razredom za filološke in literarne vede SAZU, Oddelkom za primerjalno književnost in literarno teorijo ljubljanske filozofske fakultete in Slovenskim društvom za primerjalno književnost. Neposredni povod za prireditev je bil res Ocvirkov jubilej, vendar njen namen kljub temu ni bil omejen zgolj na pietetno obujanje spomina na osrednjo osebnost stroke. Prireditelji smo v zavesti o Ocvirkovi dolgoletni vodilni vlogi v literarni komparativistiki zastavili kot enega od dveh glavnih ciljev simpozija, da pregleda njegovo delo z današnje perspektive in ga postavi v ustrezne zgodovinsko razvojne kontekste primerjalne književnosti, literarnih ved, humanistike in kulture, in to v slovenskem ter mednarodnem merilu. Na sledi plodnih pobud, ki so izhajale iz Ocvirkovega opusa in bile še dolgo časa gonilna sila razvoja naše stroke, smo kot drugo problemsko težišče nameravali obenem odpreti nekatera temeljna vprašanja o današnjem stanju, aktualnih problemih in razvojnih perspektivah primerjalne književnosti tako v mednarodnem znanstvenem prostoru kot na Slovenskem.

Da bi zagotovili kompetentno večstransko obravnavo zastavljene problematike, smo poleg slovenskih vabili k sodelovanju tuje komparativiste, pripadnike t. i. velikih jezikovno-kulturnih okolij in znanstvenih tradicij, pa tudi t. i. malih, primerljivih s slovensko. Četudi od znatnega dela povabljenecv ni bilo mogoče dobiti pozitivnega odgovora, je bil odziv glede na omejene organizacijske možnosti razmeroma velik. Prijavilo se je 14 referentov iz Slovenije in 12 iz tujine (dejansko jih je sodelovalo deset, ker sta dva, že navedena v programu, tik pred začetkom simpozija odpovedala udeležbo). Zastopane so bile vse slovenske institucije, ki sistematično gojijo primerjalno književnost kot samostojno stroko. Tuji udeleženci so prišli iz desetih, večinoma evropskih držav: (navajam po abecednem zaporedju): Jean

Bessière (Pariz), Vladimir Biti (Zagreb - Dunaj), Eugene Eoyang (Hong Kong), Peter Hajdu (Budimpešta), Zoran Milutinović (London), John Neubauer (Amsterdam), Monica Spiridon (Bukarešta), Sonja Stojmenska-Elzeser (Skopje), Galin Tihanov (Manchester), Miloš Zelenka (Praga - Češke Budějovice). Če poleg različnih dežel oz. literarno-kulturnih tradicij, iz katerih izvirajo referenti, pomislimo, da je marsikdo med njimi deloval v različnih okoljih, in upoštevamo, da so med njimi prominentni zastopniki vodstva in strokovnih organov Mednarodne zveze za primerjalno književnost (AILC/ICLA), nosilci raziskav in avtorji oz. uredniki vodilnih znanstvenih revij (npr. *Arcadia*, *Neobelicon*) in monografskih zbirk (*Primerjalna zgodovina literatur v evropskih jezikih*), smemo ugotoviti, da je bila s takšno zasedbo mednarodna komparativistična znanstveno-univerzitetna skupnost kljub omejenemu obsegu dokaj reprezentativno zastopana.

Kakor je bilo mogoče predvideti, so se s prvim tematskim težiščem ukvarjali predvsem, vendar ne izključno, referati slovenskih udeležencev. Po uvodnem pregledu Ocvirkovega znanstvenoraziskovalnega, pedagoškega, organizacijskega in publicističnega delovanja (D. Dolinar) so bili podrobneje obravnavani filozofski, nacionalni in ideološki temelji njegovega znanstvenega opusa (J. Kos), nekateri pomembni vidiki njegove koncepcije primerjalne in svetovne književnosti glede na to, kako upošteva evropske, ameriške in orientalske literature (V. Pacheiner-Klander, M. Stanovnik), njegovi temeljni pogledi na literarno delo v sklopu sistema literarne teorije (D. Dolinar), osnovne poteze njegove verzologije (B. A. Novak), estetska merila njegove gledališke kritike (D. Moravec), njegov kompleksni pogled na Kosovela (J. Vrečko), njegovo uredniško delovanje pri Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev (F. Bernik) in pri zbirki Sto romanov (M. Stanovnik), sočasni in poznejši odmevi njegovega opusa v tujini (Francija – T. Smolej, Češka – M. Zelenka, Makedonija – S. Stojmenska) in povezave njegovih temeljnih koncepcij z aktualnimi komparativističnimi vidiki (J. Škulj).

Nekateri med prispevki tujih sodelavcev so prikazovali specifične posameznih »nacionalnih šol« primerjalne književnosti, predvsem iz srednje- in jugovzhodnoevropskega prostora (Češka – M. Zelenka, Madžarska – P. Hajdu, Romunija – M. Spiridon, Makedonija – S. Stojmenska; žal je odpadel napovedani prispevek s hrvaškega in srbskega območja). Večina pa se jih je, tako kot tudi dobra tretjina slovenskih, ukvarjala z aktualno problematiko primerjalne književnosti v mednarodnem merilu. Zanj je značilno soočanje različnih, tudi nasprotujočih si pogledov na izhodišča in cilje ter množica različnih temeljnih konceptov, teoretičnih konstrukcij, šol in metod. Ta idejno teoretični in metodološki pluralizem, ki ga pogosto razumejo kot krizo primerjalne književnosti, je pogojen s procesi globali-

zacije, ki opredeljujejo današnje obče stanje literature, kulture in humanističnih ved. Referati, ki so posegali v ta problemski prostor, so se razvrščali okrog nekaj sorodnih, medsebojno povezanih težišč in pretresali z njimi povezane razvojne perspektive. To so zlasti: konceptualna opredelitev primerjalne literarne vede in njeni ideološki temelji (Bessière, Eoyang, Juvan, Virk); možnosti, omejitve in razvojne težnje zgodovinskega obravnavanja primerjalne oziroma svetovne književnosti (Koren, Milutinović, Neubauer, Tihanov); razmerja med primerjalno literarno vedo in drugimi aktualnimi disciplinami, predvsem t. i. kulturnimi študiji in kulturno zgodovino (Biti, Matajc, Spiridon, Virk); položaj in razvoj nekaterih, s slovensko primerljivih komparativistik (Hajdu, Spiridon, Stojmenska, Zelenka).

Konferenca je po soglasnem mnenju udeleženih referentov in kvalificirane strokovne publike dosegla lep uspeh. Ob reprezentativnem primeru osrednje osebnosti, Antona Ocvirka, so bili z več strani sistematično osvetljeni konstituiranje, delovanje in dosežki primerjalne književnosti na Slovenskem skozi več desetletij minulega stoletja. Prikazane so bile analogije, reminiscence, dejanski stiki in odmevi Ocvirkovega dela v nekaterih drugih evropskih komparativistikah. Izpostavljena je bila razvojna povezava med Ocvirkom in nasledniki, na osnovi katere je mogoče aktualizirati pomen nekaterih bistvenih sestavin njegove koncepcije stroke. Obnovljeno je bilo veliko že znanega, dopolnjena je bila cela vrsta že pozabljenih in tudi doslej povsem neznanih podrobnosti. Med redkimi vidiki, ki niso bili zadovoljivo osvetljeni, smo pogrešali kompleksen prikaz Ocvirkove zamisli primerjalne literarne zgodovine in njenih realizacij; še eno vrzel je bilo opaziti ob razmerju med (slovensko) primerjalno in nacionalno literarno vedo ne le na teoretični, temveč tudi na institucionalni in personalni ravni.

Obravnave današnjega stanja primerjalne književnosti po svetu seveda niso mogle zajeti vse njene aktualne problematike, vendar so ob prej omenjenih relevantnih izsekih njenih teoretičnih temeljev pa tudi raziskovalne prakse prikazale nekatere njene glavne dileme in opozarjale na razvojne trende. Osnovna stališča referentov in predlagane rešitve se kajpada v marsičem razlikujejo med seboj, pa vendar jih družijo to, da vztrajajo pri samostojnem statusu primerjalne književnosti in da v njeni, v zadnjih letih toliko diskutirani krizi nahajajo predvsem možnosti, perspektive in spodbude za nadaljnji razvoj.

Naj dodam še dve obrobni pripombi. Pri diskusijah o današnjem stanju stroke je bilo mogoče z zadovoljstvom zabeležiti, da so bili slovenski referenti povsem enakopravni dialoški partnerji vodilnim predstavnikom mednarodne komparativistike. Mimo tega je morda vreden omembe še vtis o težavi, s katero se spopadajo vsi prireditelji mednarodnih posvetov v obmo-

čjih »malih« kultur: kako izbrati delovni jezik oz. jezike. Zanimivo je, da so dilemo med nadvlado enega »velikega« jezika (se pravi angleščine), ki olajša sprotno sporazumevanje, in enakopravnim upoštevanjem »malih« jezikov, ki ga neizogibno spremljajo komunikacijske težave, pritegnili v razpravo ravno tuji udeleženci in tudi s tehtnimi argumenti načelno podprli enakopravno rabo več jezikov, seveda predvsem domačega.

Ob robu simpozija sta potekali dve spremljevalni prireditvi. Dan pred začetkom, 19. septembra, je bila predstavljena javnosti knjižna monografija o Ocvirku, ki sta jo napisala dva naša referenta (T. Smolej in M. Stanovnik: *Anton Ocvirk*. Ljubljana: Nova revija, 2007, zbirka Znameniti Slovenci). Četudi brez formalizirane organizacijske navezave, se to delo po vsebini smiselno dopolnjuje s prvim tematskim težiščem simpozija. Predvsem tujim udeležencem pa je bil namenjen literarno-glasbeni večer 20. septembra, na katerem so z recitacijami poezije nastopili štirje slovenski pesniki (Kovič, Grafenauer, Jesih, Novak) in njihovi prevajalci v tuje jezike.

O posvetovanju so sproti poročali domači mediji: dnevno časopisje, radio, televizija. Napovedana so podrobnejša poročila oziroma ocene v tuji znanstveno-strokovni periodiki.

Program simpozija je dostopen na spletni strani Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ([http://lit.zrc-sazu.si/?q=sl/simpozij\\_ocvirk](http://lit.zrc-sazu.si/?q=sl/simpozij_ocvirk)), obširnejša predstavitev s povzetki referatov v angleščini in slovenščini je objavljena na spletni strani Evropske mreže za študij primerjalne književnosti REELC/ENCSL (<http://eurolit.net/index.php?q=node/521>).

Na temelju referatov in diskusije nastaja monografski zbornik, ki bo nadgradil dognanja simpozija in jih predstavil domači in mednarodni znanstveni javnosti. Zbornik bo pripravljen za tisk v letu 2008.

December 2007